

Arkitekten Dag Ribbing

och 1960-talets interiörrestaurering

Text: Rebecka Millhagen Adelswärd, fil. dr, ledamot i direktionen med ansvar för kultur och vetenskap och Tomas Lewan, ansvarig arkitekt (SAR MSA).

SENAST DET VAR dags för en stor interiörrenovering i Riddarhuspalatset var i början av 1960-talet. Då var det den mångårige ledamoten av riddarhusdirektionen, arkitekten Dag Ribbing, som ansvarade för de omfattande arbeten som kom till utförande i Stenhallen, den övre trapphallen och i Riddarhussalen samt i kansli- och sällskapsvåningarna. Restaureringsinsatserna 1959–1962 kom att bli genomgripande och planerades till stor del i samråd med tidens ledande antikvariska expertis knuten till Stockholms stadsmuseum och Riksantikvarieämbetet.

Insatserna är karakteristiska för tidsandan och 1960-talets tillvägagångssätt i historiska byggnader. All puts avlägsnades i Riddarhussalen liksom i övre och nedre trapphallen i avsikt att försöka återskapa det som man uppfattade som interiörernas ursprungliga rumsverkan. De bara tegelmurarna försågs sedan med ett lager kalkcementputs som

målades i enhetliga kulörer av grått respektive gult. Till 1960-talets insatser hörde även renskrapning av den gotländska sandstenen i Stenhallen med avlägsnande av ojämnheter och färgrester.

Interiörrestaureringen började planeras i detalj på 1950-talet. Ett första förslag hade emellertid upprättats redan 1946 i samband med den antikvariska förundersökning som genomfördes under ledning av den av Ribbing anlitade arkitekten Ove Leijonhufvud (1883–1962). Denne hade med sin erfarenhet av olika interiörrestaureringar på Stockholms slott under 1930- och 1940-talen en stor sakkunskap vid avläsandet av de historiska målningsskikten. Leijonhufvud förordade åtgärder och metoder som var betydligt mer var samma än de som sedan kom till utförande i början av 1960-talet. I restaureringsförslaget rekommenderade Leijonhufvud enklare former av marmoreringstekniker vid ommålning av både Riddarhussalens takvalv och den övre trapphallens och Stenhallens väggar. I stället för nedrivning av befintlig puts i Riddarhussalen och trapphallen skulle reparationer av befintlig puts bidra till att bevara den historiska autenticiteten. På samma vis skulle de på 1800-talet tillkomna trofégrupperna ovanför fönster och dörrar i övre trapphallen tillåtas vara kvar.

DAG RIBBING (1898–1980) tog sin arkitektexamen vid Kungl. Tekniska högskolan 1917 och studerade sedan vid Konsthögskolan 1924–1926. Han arbetade först som arkitekt några år i Frankrike och 1926 knöts han till Kooperativa förbundets arkitektkontor för att sedan driva egen arkitektpraktik. Ribbing var gift med Brita Snellman, även hon arkitekt. I Dag Ribbings verkförteckning återfinns – för KF:s arkitektkontors räkning – Domus-varuhuset i Umeå, Luleå, Ludvika, Hedemora och Örnsköldsvik, en rad byggnader i Gislaved och Vår Gårds konferensanläggning i Saltsjöbaden. Han ritade även en långa med tio radhus i Solna kyrkby. I Stockholm är Ribbing främst känd för studentbostadshuset Nyponet vid Valhallavägen, uppfört 1956–1958.

Dag Ribbing (1898–1980) blev ordinarie ledamot i riddarhusdirektionen 1943 och porträtterades i Adelskalendern 1959.

Foto: Riddarhuset, porträttarkivet.

Foto: Riddarhuset.

Interiörfotografi från Riddarhussalen efter rivningen av den bakre läktaren och nedknäckningen av den ursprungliga putsen från 1600-talet. Upplagshålen för läktarens bjälklag syns i murverket samt delar av rökgångar från tidigare eldstäder.

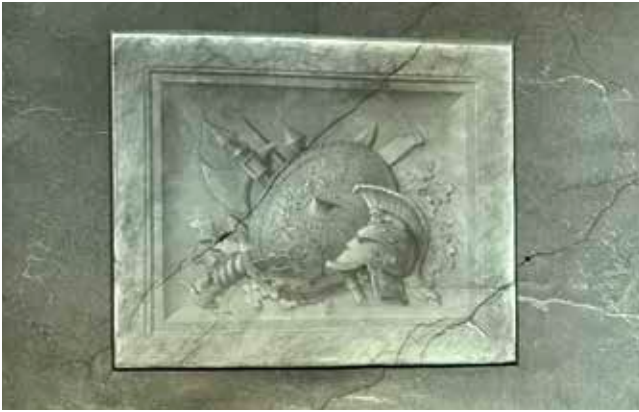
Vid 1941 års adelsmöte hade Dag Ribbing utsetts till suppleant i direktionen och 1943 blev han ordinarie ledamot. Ribbings ansvarsområde var Riddarhuspalatset och han involverade omgående, som nämnts, slottsintendenten Ove Leijonhufvud som antikvariskt sakkunnig restaureringsarkitekt. Det var i samarbete med Leijonhufvud som Ribbing åtog sig det första större arbetet under sin direktions-tid, den av adelsmötet 1944 beslutade restaureringen av fasadernas natursten. Dag Ribbing svarade även för omdaning och inredning av riddarhussekreterarens tjänstebostad till sällskapslokaler och vaktmästarbostad (1953). En viktig uppgift var även att bevaka den omfattande förstärkningen av hjärtmurarna som blev nödvändig i samband med tunnelbanans omläggning (1956).

I mitten av 1950-talet aktualiserades på nytt frågan om en interiörrestaurering av palatset och riddarhusdirektionen inledde planeringen av de omfattande åtgärderna. Modernismens syn på historiska byggnaders rehabilitering genom avlägsnande av senare tidslager, huvudsakligen 1800-talets olika tillägg och puts, kom att bli vägledande vid valet av

restaureringsmetodik. Stor vikt lades nu vid olika tekniska aspekter på ytskikt och ytbehandlingar. De mer radikala åtgärder som valdes i dialog med tidens antikvariska expertis kom att få stora konsekvenser för underliggande äldre målningsskikt i byggnaden. Den från färglager rengjorda sandstenen i främst Stenhallen är ett tydligt uttryck för detta förhållningssätt och exemplifierar hur föreställningar om materialäktethet prioriterades framför historisk autenticitet i 1960-talets restaureringsprojekt.

STADSANTIKVARIEN TORD O:SON Nordberg, som var den för projektet ansvarige kulturhistoriske kontrollanten, beskriver de olika åtgärderna och det övergripande restaureringsarbetet i *Arte et Marte* nr 1:1961. Här framkommer tydligt hur man vid denna tid kraftigt nedvärderade 1800-talets insatser i byggnaden och valde att beskriva dessa förändringar och tillägg i mycket negativa termer:

Vid reparationer under 1800-talets senare hälft hade trapphuset och trappan förvanskats och delvis förstörts genom

Det sena 1800-talets målade överstycken i form av trofégrupper i övre trapphallen avlägsnades i 1960-talets interiörrestaurering.

övermålningar och förändringar. Balustradens dockor äro utförda av brunröd ölandskalksten, medan för väggarnas stenpartier, nischer m.m. samt balustradernas överliggare en ljusgrå («vita») kalksten från Öland använts. Den ljusgrå stenen hade på 1800-talet övermålsats med en imitation i oljefärg av grön kolmårdsmarmor, en stensort som ännu inte börjat brytas när huset byggdes. Kolmårdsimitationen i oljefärg har nu icke utan stora svårigheter kunnat avlägsnas, och den »vita« ölandsstenen åter kommit i dagen. (...) Valven i den nedre vestibulen ha ursprungligen varit täckta med en stuckartad vit gipsputs, vars yta var glättad och tydligen stått omålade. Denna stuckbeklädnad fanns till stora delar i mycket gott skick bevarad under senare vattnivningar och kalkbrukslager. Den gamla ljusa stuckytan har nu tagits fram och skadade partier har ersatts med ny stuck.

Vid den Härlemanska restaureringen av trapphuset hade väggytorna klätts med stuck i en ljus, gulvit färg. Även denna stuck fanns bevarad under senare vattnivningar och avfärgningar, men var till stora delar skadad. De lösa partierna måste knackas ned. (...) De nedknackade partierna ha klätts med ny stuck av samma sort som den ursprungliga och med samma ljusa, gula färgton. Pilasterbasernas, dörrfattningarnas och sockelpartiets ljusgrå sandstensytor ha åter tagits fram. De i gips gjutna, eleganta kapitälerna och den rikt profilerade gesimsen [listverket] ha befriats från en del lager av senare övermålning. De vid den stora ommålningen på 1880-talet tillkomna målade trofégrupperna i fälten över fönster och dörrar, vilka hade utförts på den övermålsade stuckytorna, voro av dålig kvalitet och avlägsnades också.

Även i Riddarhusalen hade 1800-talets interiörrenovering lämnat övrigt att önska. Det var på 1850-talet som en stor renovering av salen genomförts under ledning av arkitekten F.W. Scholander. Nordberg var inte imponerad och skriver:

Väggarna kläddes in med en slarvigt utförd panel av sågat och hyvlat virke. Denna panel fortsatte på ett mycket

klumpigt sätt om hörn in i fönstersmygarna. I panelen drogs gasledning för belysningen fram.

Sedan 1700-talet hade det funnits en läktare i salen. I samband med att bänkraderna byggdes om och golvet höjdes på 1850-talet behövde även läktaren förändras. Nordberg fortsätter:

Både 1700-talsläktaren och den vid 1800-talets mitt uppförda voro av de primitivaste slag och ha tydligen tillkommit utan medverkan av någon arkitekt. Läktaren var i hög grad störande i det ståtliga rummet, och det psykiska krypin, som inretts under läktaren, var knappast något värdigt entrérum för dem, som från det ståtliga trapphuset begav sig in i riddarhussalen. Läktaren har nu rivits.

När den stora gesimsen [kornischen] undersöktes visade det sig att stuckytan stått obehandlad under lång tid och att det hade täckts av ett flera millimeter tjockt dammlager, vilket inte hade avlägsnats innan ett tunt färglager lades på. Den fick då en gulaktig yta som i tonen påminde om stuckytorna på trapphusets väggar – kanske hade det tillkommit vid samma tid på 1750-talet. Därefter hade inte mindre än sex lager med limfärg i grått och ljusgrått, oljefärg i gröngrå ton och vit slamfärg målats på. Nordberg igen:

Genom dessa övermålningar hade den vackert komponerade och fint skulpterade gesimsen med sina konsoler, metoper och rektangulära fält med dekorationer i sex olika motiv blivit en degig massa och förlorat mycket av sin konstnärliga kvalitet. Övermålningarna har nu borttagits och tidigare helt dolda, fint skurna detaljer kommit i dagen. Nordberg beskriver även att kartuschernas senare övermålningar tagits bort så att den blå bottenfärgen åter syns och den ursprungliga texten tagits fram.

DEN GENOMFÖRDA RESTAURERINGEN med sina frilagda stenytor och förenklade väggfält i grå- och gulvit kulörskala i Riddarhusalen och trapphallen svarade i hög grad mot modernismens renhetsideal och föreställningar om historisk äkthet. Vapensköldarna i Riddarhusalen hängdes nu direkt mot putsen vilket ansågs frammana en ålderdomlig 1600-talskaraktär. Rumsornamentiken framträdde mer distinkt efter rengöring och justering samtidigt som 1960-talets tekniska gestaltning av murarnas tänkta 1600-talsutseende fick företräde – som i valet av den påtagligt grova putsytan i kalkcement i Riddarhusalen.

Den rekonstruerade väggstucken i trapphallen och Stenhallen som Tord O:son Nordberg beskriver i sin redogörelse kom emellertid aldrig till utförande. Den ersattes av en enklare putsbehandling och den valda gulaktiga kulörskalan kan i efterhand inte anses förankrad i vad som nu har kunnat utläsas av de fragment av historiska färgskikt som ännu finns bevarade. ■

Med ättemedlemmarnas hjälp

Insamlingsgruppen med riddarhusdirektionens ordförande Patrik Tigerschiöld i spetsen välkomnar alla bidrag till Riddarhusets renovering.

Text: Louise Ribbing.

RIDDARHUSET SKA RUSTAS upp och till det ändamålet behöver Ridderskapet och adeln samla ihop tio miljoner kronor. Tanken är att palatset ska vara i allra bästa skick till 400-årsjubileet 2026. Nu ska insamlingsgruppen, som förutom Patrik Tigerschiöld består av direktionsledamöterna Rebecka M. Adelswärd och Carl Lewenhaupt och riddarhussekreterare Erik Drakenberg, mobilisera ättemedlemmarna.

Den stora interiörrenoveringen av Riddarhuset sker 2023–2025 och beräknas uppgå till cirka 60 miljoner kronor. En grundplåt till finansieringen kommer från försäljningen av fastigheten Finnekumla som så generöst testamenterades till Riddarhuset av framlidne greve Johan Sparre.

För att nå budgeten behövs fler donationer från Riddarhusets ättemedlemmar. Ansvarig för insamlingen är direktionsordförande Patrik Tigerschiöld.

Hur ska ni göra för att få ihop tio miljoner kronor till renoveringen?

– Det är ett arbete som sker tillsammans med direktionen och kansliet där vi informerar alla ättemedlemmar om renoveringsbehovet, om allas vårt ansvar att hålla palatset i gott skick till kommande generationer och, inte minst, hur bra det kommer bli efter renoveringen. Vi kommer också att kontakta några av de ättemedlemmar som vi hoppas kan och vill donera större summor. Vår stora förhoppning är att alla – på det sätt som för var och en är möjligt – vill bidra till vårt gemensamma historiska arv. Det var över 60 år sedan man genomförde en större

renovering och nu har vi chansen att få dra vårt strå till stacken, så att kommande generationer ska få njuta av ett vackert och funktionellt Riddarhus så som vi har haft möjligheten att göra.

Varför ber Riddarhuset ättemedlemmarna att skänka pengar till renoveringen? Är inte Riddarhuset förmöget i sig självt?

– Riddarhuset förvaltar över 330 stiftelser för utdelning av stipendier och understöd till behövande. Det är medel som enbart kan användas till just dessa ändamål, enligt regler för stiftelserna – statuterna. Förvaltningen sker i värdepapper som uppgår till cirka fyra miljarder kronor, därigenom kommer den vanliga missuppfattningen att Riddarhuset är förmöget, så är alltså inte fallet. Riddarhuset är i den knepiga situationen att vi förvaltar ett stort kapital samtidigt som vi har svårt att hitta finansiering till underhållet av vårt fina palats.

Den årliga kapitationsavgiften ska väl gå till palatsets underhåll?

– Varje manlig ätteman över 18 år, bosatt i Sverige och svensk medborgare, ska enligt Riddarhusordningen erlägga en årlig avgift som går till palatsets underhåll. Avgiften är i dagsläget 350 kronor. Totalt genererar kapitationsavgiften cirka två miljoner kr varje år, medan det löpande underhållet av palatset ligger på över tre miljoner årligen, även de år vi inte genomför några större renoveringar. Kapitationsavgiften räcker helt enkelt inte till.

Hur mycket tycker du att man ska skänka till palatsfonden?

– Det bor cirka 20 000 ättemedlemmar i Sverige. Om alla, såväl barn som vuxna, skänker 500 kronor var så är vi i land. Självklart kan det vara för mycket för en del samtidigt som det är en överkomlig summa för andra. Vi har än så länge fått in bidrag till den särskilda palatsfonden på allt mellan 100 kronor och 25 000 kronor. Vår förhoppning är att de familjer som har möjlighet också kan bidra med större belopp, från 100 000 till över miljonen. Jag vill understryka att alla bidrag är välkomna till palatsfonden. Min förhoppning är att alla känner att de vill bidra och att de gör det utifrån deras respektive förutsättningar. ■

Ditt bidrag är viktigt!

Sätt in valfri summa på BG 5933-7972 eller genom att Swisha 123 269 14 34 alternativt scanna QR-koden nedan.

Ange namn och adress för att erhålla riddarhusdirektionens varma tack.

123-269 14 34
PALATSFONDEN